

Ο Σωκράτης και οι Έλληνες φιλόσοφοι της Μικράς Ασίας

Κυριάκος Αμανατίδης ΟΑΜ

Ο Σωκράτης (470 π.Χ. – 399 π.Χ.) ήταν μια από τις μεγάλες, αλλά και ιδιόμορφες, πνευματικές προσωπικότητες της αρχαίας Αθήνας κατά τη διάρκεια του 5^{ου} π.Χ. αιώνα, ο οποίος πέρασε στην ιστορία ως ο 'χρυσός αιώνας'.

Ο Σωκράτης ήταν γιος του λιθοξόου και ανδριαντοποιού Σωφρονίσκου και της μαίας Φαιναρέτης. Στα νιάτα του ακολούθησε για κάποιο διάστημα το επάγγελμα του πατέρα του. Ελάχιστα γνωρίζουμε για τα παιδικά και νεανικά του χρόνια και για την παιδεία και την ανατροφή που έλαβε. Για την οικογενειακή ζωή του Σωκράτη ξέρουμε ότι σύζυγός του ήταν η Ξανθίππη, με την οποία απέκτησαν τρεις γιους.

Στον πλατωνικό διάλογο *Φαίδων*, στον οποίο εξιστορείται η τελευταία συζήτηση του Σωκράτη στη φυλακή με τους φίλους και μαθητές του λίγο πριν πει το κώνειο, αναφέρεται το πώς, νέος ακόμη, είχε αρχίσει να παρακολουθεί τις διάφορες θεωρίες των προγενέστερων του φιλοσόφων.

Από τα έργα του μαθητή του, και μεγάλου φιλόσοφου Πλάτωνα, καθώς και από τα έργα του ιστορικού Ξενοφώντα, μαθαίνουμε πως ο Σωκράτης είχε θέσει ως σκοπό του να κάνει τους συμπολίτες του να σταματούν για λίγο να ασχολούνται με τα προσωπικά, οικογενειακά και επαγγελματικά τους θέματα και ενδιαφέροντα, και να στρέφουν την σκέψη τους στον εσώτερο εαυτόν τους, καθώς και στις υποχρεώσεις τους ως μέλη της κοινωνίας.

Ο Σωκράτης δεν ήταν φιλόσοφος με τη θεωρητική έννοια του όρου. Ο ίδιος δεν αγόρευε σε συναθροίσεις των Αθηναίων, μόνο σε μικρές παρέες έθετε ερωτήσεις σε συνομιλητές του, και απαντούσε στις δικές τους ερωτήσεις. Ούτε και διατύπωσε τις αντιλήψεις του σε γραπτά κείμενα. Άλλοι, σύγχρονοι και μεταγενέστεροί του, έγραψαν γι' αυτόν και για τον τρόπο που προσέγγιζε τα θέματα γενικού ενδιαφέροντος. Παρ' όλα αυτά, γενική είναι η άποψη πως ο Σωκράτης ήταν ο θεμελιωτής της πολιτικής και ηθικής φιλοσοφίας στην Αθήνα τον 5^ο π. Χ. αιώνα.

Ένας φίλος του Σωκράτη, ονομαζόμενος Χαιρεφών, είχε πάει στο Μαντείο των Δελφών, και διά μέσου της ιέρειας Πυθίας ζήτησε από τον θεό Απόλλωνα να του υποδείξει τον σοφότερο άνθρωπο της εποχής του. Ο Απόλλων απάντησε ότι ο Σωκράτης είναι «*πάντων σοφώτατος*». Και όμως, ο Σωκράτης διακήρυττε προκλητικά: «*ὄν οὐδ᾽, οὔτι οὐδὲν οὐδ᾽*» - «*Ένα ξέρω, ότι δεν ξέρω τίποτα*».

Η διαλεκτική και μαιευτική μέθοδος του Σωκράτη

Στην εποχή του Σωκράτη οι σοφιστές αρνούσαν να δεχτούν ως αλήθειες τις αντιλήψεις που επικρατούσαν την εποχή εκείνη, αλλά η αμφισβήτησή τους κατέληγε στην άρνηση, καθότι έλεγαν πως αφού δεν μπορεί κάποιος να ανακαλύψει την αλήθεια, αλήθεια δεν υπάρχει, κι αν υπάρχει, καμιά σημασία δεν έχει, διότι δεν μας επηρεάζει.

Σε αντίθεση, ο Σωκράτης αντιπαρέθετε μια θετική προσέγγιση στην αναζήτηση της αλήθειας: αμφισβητώντας τις παραδοσιακές αρχές, αναζητούσε τη βαθύτερη αλήθεια των πραγμάτων, η οποία δεν επηρεάζεται από τις επικρατούσες αντιλήψεις της κάθε εποχής.

Στις συζητήσεις με τους συμπολίτες του ο Σωκράτης χρησιμοποιούσε τη διαλεκτική και τη μαιευτική μέθοδο. Για την εξαγωγή συμπερασμάτων ο Σωκράτης χρησιμοποιούσε τη διαλεκτική μέθοδο, με άλλα λόγια το διάλογο. Με τη μέθοδο αυτήν ο Σωκράτης συχνά επιτύγχανε την αναίρεση των θέσεων του συνομιλητή του, και στη συνέχεια προχωρούσε στην προσέγγιση της αλήθειας.

Ο Σωκράτης από την αρχή της συζήτησης δεν παρέθετε κάποια δική του άποψη, αλλά με τις ερωτήσεις που έκανε στόχευε να εκμαιεύσει από τον συνομιλητή του την απάντηση στην οποία στόχευε. Για το λόγο αυτό η μέθοδός του ονομάστηκε *μαιευτική*, με άλλα λόγια παρόμοια με τον τρόπο που η μαία (μαμή) βοηθάει την ετοιμόγεννη στον τοκετό.

Μια άλλη πρωτοτυπία που αποδόθηκε στον Σωκράτη από τους συμπολίτες του Αθηναίους ήταν πως «*κατέβασε τη φιλοσοφία από τα άστρα στη γη*». Με αυτό εννοούσαν πως ενώ οι προγενέστεροι φιλόσοφοι είχαν ασχοληθεί κατά κύριο λόγο με τα φυσικά φαινόμενα, και για αυτό είχαν χαρακτηριστεί ως 'φυσιολόγοι', ο Σωκράτης, καθώς και κάποιοι άλλοι συγκαίρινοί του φιλόσοφοι, είχαν στρέψει την προσοχή τους στον ίδιο τον άνθρωπο, και στην κοινωνία που ζούσε.

Ο Αριστοτέλης, ο μεγάλος φιλόσοφος της αρχαίας Ελλάδας, στο έργο του «*Περὶ ζῶων μορίων*» εξέφρασε την ακόλουθη άποψη: «*Ἐπὶ Σωκράτους δὲ [...], τὸ ζητεῖν τὸ περὶ φύσεως ἄληξε, περὶ δὲ τὸν χρήσιμον ἀρετῶν καὶ πολιτικῶν ἀπέκλιναν οἱ φιλοσοφοῦντες*».

Σε ελεύθερη απόδοση στην νεοελληνική ο Αριστοτέλης είχε γράψει τα ακόλουθα: «*Στην εποχή του Σωκράτη [...] η αναζήτηση των φυσικῶν φαινομένων ἔληξε, και οι φιλόσοφοι ἔστρεψαν την προσοχή τους στη χρήσιμη ἀρετή και στην πολιτική*».

Ο Αριστοτέλης δεν είχε γνωρίσει τον Σωκράτη προσωπικά, καθότι όταν άρχισε να παρακολουθεί μαθήματα φιλοσοφίας στην Ακαδημία του Πλάτωνα ο Σωκράτης είχε ήδη πεθάνει πριν από χρόνια, πίνοντας το κώνειο που του ἔδωσαν.

Η παραπάνω άποψη του Αριστοτέλη για τα φιλοσοφικά ενδιαφέροντα του Σωκράτη είναι πολύ σημαντική, γιατί ενώ οι προσωκρατικοί φιλόσοφοι αναζητούσαν την πρώτη αρχή της δημιουργίας του κόσμου, ο Σωκράτης αναζητούσε την αρχή κάθε ηθικής έννοιας, η οποία δεν επηρεάζεται από ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες.

Με άλλα λόγια, ο Σωκράτης ξεκινώντας από παραδείγματα, συνήθως παρμένα από την καθημερινή ζωή και τις προσωπικές εμπειρίες, προσπαθούσε να οδηγήσει την σκέψη του συνομιλητή του στην εξαγωγή καθολικών συμπερασμάτων, που να ξεπερνούν την εμπειρία και να φθάνουν σε μια απόλυτη γνώση του θέματος.

Η διαδικασία αυτή είχε επιτυχία, καθότι οδηγούσε τελικά σε γενικά ισχύοντες ορισμούς για την αλήθεια του καλού και του κακού, της αδικίας και του δικαίου, του θάρρους και της δειλίας, καθώς και της δημοκρατικής διακυβέρνησης μιας πολιτείας, σε αντίθεση με την ολιγαρχία και τη μοναρχία.

Στο βιβλίο τους «*Φιλοσοφία*» για την Γ' Λυκείου οι πανεπιστημιακοί Κ. Κατσιμάνης και Ε. Ρούσσοι, στη σελίδα 35 εκφράζουν την ακόλουθη άποψη: «*Όπως οι Σοφιστές, έτσι και ο Σωκράτης πατούσε στο έδαφος του διαφωτισμού της εποχής του. Η στάση του απέναντι στις καθιερωμένες*

αντιλήψεις ήταν κριτική. Όμως υπάρχει διαφορά ανάμεσα στο Σωκράτη και στους Σοφιστές. Ενώ δηλαδή οι Σοφιστές με το σκεπτικισμό τους άφηναν να απλώνεται η αβεβαιότητα γύρω από τη γνώση και την πράξη του κάθε ανθρώπου μέσα στο κοινωνικό σύνολο, ο Σωκράτης ζούσε με την πεποίθηση ότι πέρα από τις γνώμες και τις εικασίες, προσωπικές ή μαζικές, υπάρχει αντικειμενική αλήθεια, και αυτή η αλήθεια είναι προσιτή με τον ορθό λόγο».

Ο Σωκράτης δεν διεύρυνε μόνο την σκοπιά της φιλοσοφίας για να περιλάβει σε αυτήν τα ηθικά, πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα, αλλά έδωσε στη φιλοσοφική αναζήτηση και ένα βαθύτερο στόχο: τη σημασία της αγωγής, της άσκησης του πνεύματος για τον υπεύθυνο χειρισμό των υποθέσεων της ζωής, προσωπικής και κοινωνικής.

Η δίκη και ο θάνατος του Σωκράτη

Το 399 έγινε η δίκη του Σωκράτη στο Δικαστήριο της Ηλιαίας, μετά από την κατηγορία του Μέλητου, του Άνυτου και του Λύκωνα ότι ο Σωκράτης δεν αναγνώριζε τους θεούς της πόλης αλλά εισήγαγε «καινά δαιμόνια», δηλαδή νέους θεούς, και ότι μετέτρεπε τον αδύναμο λόγο σε ισχυρό, και ως εκ τούτου διέφθειρε με τις ιδέες του τους νέους.

Η κατηγορία κατά του Σωκράτη είχε απήχηση στην πλειονότητα των 500 Αθηναίων πολιτών που αποτελούσαν το σώμα των ενόρκων, καθώς οι 280 έκριναν τον Σωκράτη ένοχο, και η τιμωρία ήταν θάνατος με την πόση του κώνειου.

Όταν δόθηκε ο λόγος στον Σωκράτη προκειμένου, κατά τον νόμο, να προτείνει και αυτός μια εναλλακτική ποινή, αντί να προτείνει, λόγω χάρη την εξορία, έδειξε την περιφρόνησή του και προς το δικαστήριο και προς τον θάνατο, καθότι πρότεινε εναλλακτικές ποινές που γνώριζε ότι δεν θα γίνονταν αποδεκτές.

Μετά την καταδίκη του, ο Σωκράτης έμεινε περίπου έναν μήνα στο κρατητήριο. Στη διάρκεια της κράτησής του, και ως την τελευταία στιγμή, αντιστάθηκε στις προσπάθειες των φίλων του να τον πείσουν να αποδράσει. Όπως περιγράφει και ο Πλάτωνας στον διάλογο *Κρίτων*, ο Σωκράτης πίστευε πως το γεγονός ότι αδικήθηκε από τους συμπολίτες του δεν αποτελούσε δικαιολογία για να διαπράξει και ο ίδιος αδικία εναντίον των νόμων της πόλης του. Έτσι, ήπια ψύχραιμα το κώνειο, συζητώντας με τους φίλους του για την αθανασία της ψυχής, και πέθανε μέσα στο κελί του δεσμοτηρίου.

Κατά την άποψη πολλών ιστορικών η θανατική καταδίκη του Σωκράτη το 399 π.Χ. υπήρξε μια από τις πιο μελανές σελίδες της ιστορίας της αθηναϊκής δημοκρατίας. Πλήθος μελετητών έχει ασχοληθεί με αυτήν την παράδοξη στιγμή ενός πολιτεύματος, που θεωρήθηκε ιδανικό πρότυπο ελεύθερης συμμετοχής των πολιτών στη διακυβέρνηση της πολιτείας ή του κράτους τους.

Συμπερασματικά, μπορεί να λεχθεί πως, σύμφωνα με τον Σωκράτη, η ηθική φιλοσοφία στηρίζεται στην παντοδυναμία του ορθού λόγου, καθότι πίστευε πως το κακό είναι μια εκτροπή που έχει ως αιτία την αμάθεια. Με άλλα λόγια, πυρήνας της αρετής είναι η γνώση, καθότι ο ίδιος δίδασκε *‘ουδείς εκών κακός’* (Κανείς δεν είναι κακός εθελουσίως).

Συμπερασματικά, ο Σωκράτης διεύρυνε τους στόχους της φιλοσοφίας στην εποχή του, καθότι τα ενδιαφέροντά της δεν περιορίζονταν σε θέματα κοσμολογικά και φυσιοκρατικά, που βρίσκονταν στο επίκεντρο των προσωκρατικών φιλοσόφων, αλλά επεκτείνονταν και σε θέματα γνωσιολογικά, πολιτικά, ηθικά και κοινωνικά.

Κοιτίδα της ελληνικής φιλοσοφίας οι ελληνικές αποικίες της Μικράς Ασίας

Ένδειξη της ιδιαιτερότητας του Σωκράτη είναι το γεγονός ότι οι πριν από εκείνον Έλληνες φιλόσοφοι, οι οποίοι στην πλειονότητά τους έζησαν στην Ιωνία και στη Μίλητο, ελληνικές αποικίες στα δυτικά παράλια της Μικράς Ασίας, αποκαλούνταν *‘προσωκρατικοί’*.

Σήμερα θα αναφερθώ στα αίτια που οδήγησαν στη δημιουργία των πρώτων ελληνικών αποικιών στα δυτικά παράλια της Μικράς Ασίας, καθώς και στον πολιτισμό που ανέπτυξαν οι αποικίες εκείνες από τον όγδοο μέχρι τον έκτο π.Χ. αιώνα. Ο πολιτισμός εκείνος είχε προλειάνει το έδαφος για τα μεγάλα πνευματικά και καλλιτεχνικά επιτεύγματα στην Αθήνα, αλλά και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας, κατά τη διάρκεια του πέμπτου π. Χ. αιώνα, ο οποίος πέρασε στην ιστορία ως ο *‘χρυσός αιώνας’*.

Την ερχόμενη εβδομάδα θα κλείσω αυτήν τη σειρά, με συνοπτικές αναφορές στο έργο των προσωκρατικών φιλοσόφων, οι οποίοι προσπάθησαν να ερμηνεύσουν τη γένεση και τη σύσταση του κόσμου.

Με την κάθοδο των Δωριέων από την βορειοδυτική στην κεντρική και νότια Ελλάδα γύρω στο 1100 π. Χ., παρατηρήθηκε μια μεγάλη κινητικότητα του εγχώριου πληθυσμού των περιοχών εκείνων, σημαντικός αριθμός του οποίου στράφηκε προς τα νησιά του ανατολικού Αιγαίου Πελάγους, και στις παρακείμενες ακτές της Μικράς Ασίας, όπου ιδρύθηκαν αποικίες, οι οποίες με την πάροδο του χρόνου έμελλαν να αναδειχθούν σε μεγάλα ελληνικά εμπορικά, αλλά και πολιτιστικά κέντρα, τα οποία ευνόησαν τα γράμματα και τις καλές τέχνες.

Οι περιοχές στα παράλια της Μικράς Ασίας, στις οποίες δημιουργήθηκαν οι ελληνικές αποικίες, από τη μια διέθεταν εύφορη γη για γεωργία, ενώ από την άλλη ευνοούσαν την ανάπτυξη του εμπορίου, γιατί οι κοιλάδες των ποταμών διευκόλυναν την επικοινωνία με το εσωτερικό της Μικράς Ασίας. Οι γεωγραφικοί αυτοί παράγοντες συνέβαλαν στην εξέλιξη των ελληνικών αποικιών αρχικά σε σημαντικά εμπορικά κέντρα, και στη συνέχεια σε πολιτιστικά.

Ο δεύτερος ελληνικός εποικισμός στα παράλια της δυτικής Μικράς Ασίας έλαβε χώρα κατά τη διάρκεια της περιόδου 700 - 500 π.Χ., και οφειλόταν κυρίως στο γεγονός ότι ένα μεγάλο μέρος της καλλιεργήσιμης γης στην Ελλάδα βρισκόταν στα χέρια των ευγενών γαιοκτημόνων.

Ένας άλλος παράγοντας που συνέβαλε στη δεύτερη φάση του ελληνικού εποικισμού στην δυτική Μικρά Ασία ήταν η δημιουργία σημαντικών ελληνικών πόλεων, όπως η Έφεσος, η Μίλητος, οι Κλαζομενές, η Φώκαια, και άλλες. Επειδή η Ιωνία είχε αναπτύξει τον υψηλότερο πολιτισμό στην περιοχή εκείνη, με την πάροδο του χρόνου όλες οι ελληνικές αποικίες στα δυτικά παράλια της Μικράς Ασίας είχαν γίνει γνωστές ως Ιωνία, και οι φιλόσοφοι που κατάγονταν από την περιοχή εκείνη πέρασαν στην ιστορία ως Ίωνες φιλόσοφοι.

Πρωτοπόροι οι Ίωνες Φιλόσοφοι

Ο Γιάννης Κορδάτος, στο βιβλίο του *Ίστορία της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας*, Αθήνα 1972, αναφέρει τα ακόλουθα:

{...} «Στην αρχή, στην πρώτη περίοδο της ελληνικής φιλοσοφίας, οι στοχαστές της Ιωνίας ενδιαφέρθηκαν να λύσουν το πρόβλημα της σύστασης της ουσίας και της ύλης. Πιο ύστερα όμως οι διάδοχοί τους καταπιάστηκαν να βρουν την αρχή της κίνησης.

{...} Όπως και αν είναι, οι πρώτοι μεγάλοι στοχαστές της Ιωνίας, που έβαλαν τα θεμέλια της ελληνικής φιλοσοφίας, από αυτές τις συνθήκες του κοινωνικο-οικονομικού τους περιγυρου, και από τις παραγωγικές σχέσεις του καιρού τους, που ευνοούσαν την έρευνα, πρώτοι μέσα στην ελληνική ιστορία ερεύνησαν τα φυσικά φαινόμενα και πρώτοι έδωσαν υλιστικές απαντήσεις στο ερώτημα, ποια είναι η πρώτη αρχή του κόσμου. Γι' αυτό η φιλοσοφία τους πήρε το όνομα *φιλοσοφία της φύσης*», σελ. 61-62.

Παρόμοια άποψη εκφράζει και ο Ιάσων Ευαγγέλου στο βιβλίο του *Έλληνικός Πολιτισμός*, Αθήνα 1995:

{...} Για πρώτη φορά στην ανθρωπότητα η Ιωνική σκέψη επιχειρεί το άλμα από το Μύθο στο Λόγο, σε μια υψηλή προσπάθεια για ορθολογιστική ερμηνεία του κόσμου. Η ικανότητα της εκλεπτυσμένης και ολοκληρωμένης έκφρασης και διατύπωσης αυτών των ιδεών, μας γεμίζει ακόμα κατάπληξη. Όλες αυτές τις επιτεύξεις διακρίνουμε καθαρά στα αποσπάσματα των προσωκρατικών φιλοσόφων, που η 'μεταμυθική' σκέψη τους επιχειρεί να συνταιριάσει την εμπειρική γνώση με τον προεμπειρικό στοχασμό, τη φιλοσοφική κριτική με τον παραδοσιακό μύθο...', σελ. 38.

Οι προσωκρατικοί συνδύασαν τη φιλοσοφία με την επιστήμη, στην προσπάθειά τους να βρουν την αλήθεια και να αποκτήσουν τη γνώση για την αρχή ή την ουσία του κόσμου. Παράλληλα ασχολήθηκαν και με θέματα κοινωνικά, ηθικά και πολιτικά.

Με άλλα λόγια, οι έννοιες της *αρετής*, της *φρόνησης*, της *σοφίας*, της *δικαιοσύνης*, της *δημοκρατίας* και του *νόμου* απασχόλησαν εξίσου τους προσωκρατικούς φιλοσόφους με τις έννοιες της *ύλης*, του *αείρου*, της *δύναμης*, και της *κίνησης*.

Μετάβαση από τη μυθολογία στην φιλοσοφία

Το έργο των προσωκρατικών φιλοσόφων σηματοδοτεί την προσπάθεια του ανθρώπινου νου να αποδώσει τις αιτίες των φυσικών φαινομένων όχι σε θεϊκές επεμβάσεις, όπως αναφέρονταν στους αρχαίους μύθους, αλλά στην παρουσία καθαρά φυσικών νόμων και φαινομένων.

Με άλλα λόγια, η φιλοσοφική σκέψη των προσωκρατικών είχε επικεντρωθεί στην σχέση αιτίου-αιτιατού (αποτελέσματος), με την έννοια ότι κάθε φυσικό φαινόμενο προέρχεται από ένα αίτιο που το προκαλεί, και στη συνέχεια το αιτιατό (αποτέλεσμα) ενεργεί με τη σειρά του ως αίτιο, θέτοντας έτσι σε λειτουργία μια αέναη εξελικτική αλυσίδα. Για το λόγο αυτό επικρατεί η άποψη πως η μελέτη των προσωκρατικών συνιστά σημαντικό τμήμα της Φιλοσοφίας της Φύσης.

Τα κύρια ερωτήματα που έθεσαν οι προσωκρατικοί φιλόσοφοι επικεντρώνονταν κυρίως στην *Κοσμογονία*, ως απάντηση στο ερώτημα για

τη γένεση του κόσμου, και στην *Κοσμολογία*, ως απάντηση στο ερώτημα για την υφή και τη λειτουργία του κόσμου, καθώς και στην *Γνωσιολογία*, ως απάντηση στο ερώτημα ποιες είναι οι δυνατότητες και τα όρια της ανθρώπινης σκέψης. Μέχρι κάποιο βαθμό, οι επιστήμες της εποχής μας είναι τέκνα αυτών των φιλόσοφων.

Σχετικά με τον επιστημονικό ή μη χαρακτήρα των θεωριών των προσωκρατικών φιλοσόφων, πρέπει να λαμβάνουμε υπόψη πως βασιζόταν σε παρατηρήσεις εμπειρικών δεδομένων και στην κριτική τους επεξεργασία.

Με άλλα λόγια, ήταν θεωρητικές προσεγγίσεις, οι οποίες σε σύγκριση με τις σύγχρονες επιστημονικές μελέτες φαίνονται απλοϊκές, και συχνά αποδεικνύονται λανθασμένες. Δεν πρέπει όμως να ξεχνάμε πως η πειραματική φυσική την εποχή εκείνη ήταν εντελώς άγνωστη, και ότι οι απόψεις των φιλοσόφων για την προέλευση και τη σύσταση του κόσμου βασιζόνταν μόνο στις προσωπικές τους εμπειρίες και στην ερμηνεία των φυσικών φαινομένων.

Παρ' όλους αυτούς τους περιορισμούς, ήταν οι πρώτοι φιλόσοφοι που δημιούργησαν την ανάλογη φιλοσοφική ορολογία, και έθεσαν τα θεμέλια για τον επιστημονικό και κριτικό λόγο, γιατί αυτοί πρώτοι εξέφρασαν την άποψη για την ενότητα της φύσης και του ανθρώπου, θέτοντας τέρμα στις μυθολογικές ερμηνείες για τη δημιουργία του Κόσμου, και για τις σχέσεις ανθρώπου και φύσης.

Το πρώιμο εκείνο στάδιο του φιλοσοφικού στοχασμού ήταν η πρώτη φορά που η ανθρώπινη νόηση εστιάσθηκε στον φυσικό κόσμο με πνεύμα ορθολογικό και κριτικό, γεγονός που υπήρξε καθοριστικό για την εξέλιξη της ευρωπαϊκής φιλοσοφίας και επιστήμης.

Οι Προσωκρατικοί φιλόσοφοι, και αν ακόμη ήθελαν να ελέγξουν πειραματικά τις θεωρίες τους, οι περισσότερες από αυτές θα ήταν ακόμη τόσο γενικές, ώστε θα ήταν αδύνατο να διατυπωθούν, και πολύ περισσότερο να διενεργηθούν σχετικά πειράματα για την υποστήριξη των θεωριών τους.

Παρ' όλα αυτά, ήταν οι πρώτοι φιλόσοφοι που έθεσαν τα καίρια φιλοσοφικά και επιστημονικά ερωτήματα που απασχολούν έκτοτε το δυτικό πνεύμα. Εκείνοι θεμελίωσαν πρώτοι την παράδοση της κριτικής - και όχι δογματικής - διερεύνησης, χωρίς την οποία δεν θα υπήρχε επιστήμη.

Κυριάκος Αμανατίδης ΟΑΜ

Ο Σωκράτης και οι
Έλληνες φιλόσοφοι
της Μικράς Ασίας

Κυριάκος Αμανατίδης ΟΑΜ